

Konferencija "Mediji i terorizam", zaključci i preporuke

Završno obraćanje ambasadora Bruce G. Bertona, šefa Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini; 2. septembar 2018. godine, planina Jahorina, Bosna i Hercegovina;

Uvod

- Poštovani predstavnici medija, dame i gospodo, kolege, partneri, veliko mi je zadovoljstvo da imam priliku još jedanput da vam se obratim na ovom važnom događaju.
- Veoma mi je drago čuti da ste u proteklih dan i po imali izuzetno dinamičnu i konstruktivnu diskusiju i da je rezultat toga malo jasnija slika o veoma složenoj interakciji između medija i terorizma.
- Kao što sam to pomenuo u svom uvodnom obraćanju, terorizam i nasilni ekstremizam su problemi sa kojima ćemo se, nažalost, morati još mnogo godina da hvatamo u koštac. Kao najvažniji kanal za kreiranje javnog mnjenja, mediji igraju ključnu ulogu, a često nose na svojim plećima težak teret.
- Slično tome, političke strukture takođe imaju veliku odgovornost, a ne igraju uvijek pozitivnu ulogu. Retorika nekih od domaćih lidera kojom se širi netolerancija i mržnja, što nažalost ponekad prenesu mediji, služi samo kako bi oslabila društvo i stvorila prostor za radikalizaciju koja vodi ka terorizmu.
- Bez namjere da ulazim u detalje, molim vas dozvolite mi da predstavim kratak sažetak glavnih tačaka diskusije sa svake od sesija.

Panel jedan – Izvještavanje o terorizmu u online, štampanim i elektronskim medijima

- Kao što je konstatovano u prvom panelu, jasno je da je izvještavanje o terorizmu prepuno izazova. Iako je od ključne važnosti da novinari informiraju javnost o dešavanjima, ako oni pritom nisu pažljivi mogli bi nenamjerno pomoći počiniocima da postignu svoj sveukupni cilj: širenje podjela i straha.
- Zaista, kao što je često pominjano, „terorizam je usmjeren ka ljudima koji gledaju šta se dogodilo, a ne ka stvarnim žrtvama“. Imajući to na umu, a kako je naznačeno u fantastičnom UNESCO-ovom Vodiču napisanom na ovu temu, novinari moraju „da se odupru porivu za senzacionalizacijom događaja čiji je interes privlačenje očiju, ušiju ili klikova.“

- Ono što mi je naročito privuklo pažnju u ovom panelu bio je stav da, istovremeno sa tim što novinari moraju biti pažljivi u vezi sa tim *kako* izvještavaju (poštujući ključne etičke standarde u medijima), oni takođe mogu da odaberu o *čemu* će izvještavati. Da, oni treba da izvijeste o činjenicama, ali u pozadini činjenica nalaze se ljudi čije priče treba ispričati.
- Čineći to, novinari mogu da dopru do pozadine šokantnog krvoprolića i političke agende napadača, da bi nam otkrili ljudskost žrtava i heroizam onih hrabrih pojedinaca koji su sebe izložili riziku da bi drugima pružili pomoć: taksiste koji je prevezio ranjene u bolnicu ili povrijeđene medicinske sestre koja je previjala rane drugih žrtava. Time novinari mogu da podrivaju strategiju terorista, usmjeravajući fokus natrag na one vrijednosti koje povezuju sve nas.
- Po riječima jednog od učesnika panela, treba da pređemo iz „refleksivnog oblika novinarstva u reflektivni oblik novinarstva“, naročito kada ulazimo u tešku diskusiju o terorizmu.

Panel dva – Perspektiva Zapadnog Balkana

- Diskusije u okviru Panela dva su nam predstavile lokalni pogled na pitanje terorizma. Terorizam prijeti Zapadnom Balkanu na isti način kao i ostatku svijeta. Iako postratni kontekst i specifične socioekonomske uslove treba prepoznati kao slabosti, ne treba pretjerati u naglašavanju obima tog problema.
- Mediji u regionu treba to da prepoznaju i da revnosno izbjegavaju senzacionalističko ili očigledno netačno izvještavanje. Nedavni primjeri takvog izvještavanja idu od ogromnog preuveličavanja procijenjenog broja stranih terorističkih boraca do ničim utemeljene generalizacije o ukorijenjenosti tog problema. Takav pristup je kontraproduktivan za suočavanje sa tim pitanjem.
- Jedan od učesnika panela je dao zanimljiv primjer o jednoj kući u Tešnju prilikom čijeg rušenja je pronađeno oružje, pri čemu su u naknadno napisanom novinskom članku odabrali da pomenu da se ona nalazila „u blizini džamije“.
- Ta dodatna i, budimo jasni, potpuno nevažna informacija je predstavljala jednu od ključnih tačaka diskusije u tom panelu, tj. izdvajanje muslimana i islama kao jedne od direktnih sigurnosnih prijetnji. Kao primjer toga naveden je opis Novog Pazara kao centra radikalizacije, a takođe i drugačiji opis drugih grupa ljudi koji odlaze da se bore u inostranstvu.
- Medijske kuće igraju ključnu ulogu u tome da osiguraju da one ne „brendiraju“ ovaj region kao naročito problematičan, niti da potpiruju vatru međuetničkih ili političkih napetosti. Zapadni Balkan je region velike raznolikosti i to treba biti predstavljeno kao velika snaga, kao što i jeste, a ne kao slaba tačka.

- Prema tome, novinari ne treba da žure sa tim da okvalifikuju neki incident kao terorizam, niti da netačno koriste terminologiju koja ima ozbiljne konotacije. Da bi to izbjegli, oni treba da budu upoznati sa konkretnim definicijama, a treba takođe izraditi konkretne regionalne smjernice. Štaviše, treba konsultovati stručnjake iz oblasti sigurnosti da bi se osigurali pravi kontekst i tačnost.

Panel tri – Odgovorno izvještavanje, etika i rad sa izvorima informacija

- Prelazimo na Panel tri, u kome su se kroz diskusije istraživale nešto šire oblasti, koje su, bez obzira na to, povezane sa izazovima koje sam već pomenuo.
- Novinari su često pod izuzetnim pritiskom urednika da pišu takve članke ili priloge koji privlače čitaoce ili gledaoce, a ponekad njihovo zaposlenje zavisi od toga. U okruženju u kome vlada velika nezaposlenost, kao što je to slučaj u mnogim državama regiona, oni se nalaze u izuzetno teškoj situaciji.
- Mnogi učesnici su takođe ukazali na to da se taj pritisak na novinare često prenosi kao posljedica pritiska političara na urednike. To se radi sa ciljem manipulisanja osjetljivim temama da bi se ostvario politički cilj. Nažalost, tema terorizma nije imuna od tog uticaja. Ovakvi napadi na slobodu medija se moraju adresirati .
- Paralelno sa tim, novinari moraju i dalje biti vođeni etičkim standardima. Bez toga, a imajući u vidu njihov sve jači glas, oni mogu da prouzrokuju veliku štetu društvu. Kao što je to sažeto naveo gospodin Aidan White, to treba da uključuje (1) tačnost i informacije zasnovane na činjenicama; (2) nezavisnost; (3) nepristrasnost; (4) humanost i (5) transparentnost i odgovornost.
- Da se vratimo na pitanje terorizma, preciznost i korištenje jasne terminologije su ključni za objašnjavanje ozbiljnosti i tragičnosti situacije bez dovođenja čitalaca i gledalaca u zabludu, senzacionalizacije događaja ili davanja vrijednosnog suda.

Panel četiri – Analiza uloge društvenih medija u procesu radikalizacije

- Konačno, Panel četiri imao je za cilj sagledati uticaj društvenih medija u procesu radikalizacije. Kao što smo imali priliku čuti tokom prethodnih panela, terorizam nije nova pojava. Međutim, ono što je jeste novo je tehnologija koja omogućava da vijesti o napadu običu cijeli svijet u samo nekoliko minuta.
- Ista ta tehnologija omogućava eksponencijalno umnožavanje poruka terorističkih grupa, ispunjenih mržnjom, i nesmetano vršenje radikalizacije i regrutovanja, bez obzira na geografsku udaljenost. Kvalitet slika i video zapisa ISIL-a jasno pokazuje da terorističke grupe veoma dobro poznaju moć tehnologije, te da koriste složene strategije kako bi iskoristile njen puni potencijal.

- Na primjer, njihove poruke nemaju samo ideološki sadržaj (nasuprot raširenom uvjerenju). One sugeriraju i mogućnost izbora, koristeći tvrdnje da je život jednostavno bolji unutar njihove grupe i da će pridošlice biti prihvaćene i dobrodošle.
- Zanimljiv zaključak proistekao iz ovog panela je da se radikalizacija veoma rijetko dešava isključivo na online platformi. U velikoj većini slučajeva uočena je i online i offline interakcija, pri kojoj se unutar zajednice, sa vođama i prijateljima vode razgovori o online sadržajima. Međutim, online sadržaj prepoznat je kao ključni faktor u cjelokupnom procesu, o kojem se mora voditi računa.
- Tragično je da su upravo mladi posebno podložni porukama ove vrste. Ova grupa istovremeno provodi najviše vremena u online prostoru, posebno na društvenim medijima, i najspremnija je odgovoriti na živopisne prikaze i glorifikaciju terorističkih napada. Tome treba dodati i činjenicu da veliki broj mladih ljudi nisu medijski opismenjeni, te da ne znaju kritički ocijeniti informacije kojima su izloženi.
- Dakle, šta možemo učiniti? Naši panelisti prezentirali su neke veoma zanimljive ideje. Prije svega, možemo ukloniti sadržaj, ali time se ne čini ništa u vezi sa željom pojedinca da gleda upravo takav sadržaj – ovdje su kontra-poruke i kontra-narativi od ključnog značaja. Istovremeno trebamo izbjeći isključivo defanzivno djelovanje. Ono što je ovdje potrebno je kombinacija defanzivnog djelovanja sa ofanzivom poruka suprotnog sadržaja kojima se ukazuje na nedosljednosti narativa terorističkih grupa i skreće pažnja na primjere njihovog licemjerja.
- Osim toga, podaci su veoma važni. Moramo saznati ko prati takve sadržaje, šta ih zanima i koji sadržaji imaju najjači efekt? Na taj način, dobit ćemo priliku da prilagodimo svoj pristup, kroz plasman online poruka i direktnu podršku osobama izloženim riziku.

Zaključak

- Dragi predstavnici medija, dame i gospodo, kolege, partneri,
- OSCE je veoma jasan u svojoj osudi nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu, te radi u mnogobrojnim oblastima u cilju sprečavanja tih pojava. Ova konkretna oblast, u kojoj dolazi do interakcije između medija i terorizma, ima ogroman značaj.
- U vezi sa tim, dozvolite mi da još jednom spomenem Priručnik UNESCO-a o medijima i terorizmu, koji sadrži konkretne smjernice o radu u ovoj veoma složenoj oblasti.
- Misija OSCE-a u BiH je veoma rado podržala prevod ove publikacije i naravno organizovala ovaj važan skup, i uvjeravam Vas da se naš angažman u ovoj oblasti time ni slučajno ne završava.

- Naša Misija nastavit će raditi sa medijima i svim drugim akterima, kako bi osigurala da se o terorizmu izvještava uravnoteženo, uzimajući u obzir osjetljivost te teme.
- Mi već radimo sa Vijećem za štampu BiH, na izradi smjernica za izvještavanje o terorizmu, a planiramo raditi sa predstavnicima medija iz cijele zemlje, na podizanju svijesti o štetnom utjecaju netačnog i senzacionalističkog izvještavanja.
- U vezi sa tim, također ćemo se baviti rješavanjem širih pitanja o kojima ste govorili u vezi sa slobodom medija, te raditi na osposobljavanju građana da kritički procijene informacije koje im mediji plasiraju.
- Na kraju, želim vam se još jednom zahvaliti što ste nam se pridružili ovdje na Jahorini. Radujem se nastavku naše saradnje u budućnosti.